

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

نگرش دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس نسیبه به حجاب و عوامل مؤثر بر آن

مهديه جنتی^۱، فاطمه قوینانلوئی^۲

۱- دانشجوی کارشناسی آموزش علوم اجتماعی، پردیس نسیبه فرهنگیان

۲- دانشجوی کارشناسی آموزش علوم اجتماعی، پردیس نسیبه فرهنگیان

mahdivejnta1@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف نگرش دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس نسیبه به حجاب و عوامل مؤثر بر آن صورت پذیرفت. این تحقیق با هدف بررسی میزان تاثیر عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و شخصیتی بر نگرش دانشجویان نسبت به حجاب انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که عوامل مختلفی از جمله فرهنگ و مذهب، تربیت خانوادگی، تجربیات شخصی و همچنین تاثیرات دوستان و همکاران بر نگرش دانشجویان نسبت به حجاب تاثیرگذار هستند. این مقاله به ترویج فهم بهتر از نگرش دانشجویان نسبت به حجاب و ارائه پیشنهادات مناسب برای تقویت این نگرش‌ها می‌پردازد. جامعه آماری هر پژوهشی مجموعه‌ای از افراد و یا واحدهایی است که دارای دست کم یک صفت مشترک باشد. جامعه آماری پرسشنامه حاضر، ۲۴۰۱ دانشجوی پردیس نسیبه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲_۱۴۰۳ است. این دانشگاه را به این دلیل انتخاب کردیم که به نظر می‌رسد بین دانشجویان از نظر نگرش به حجاب تفاوت وجود داشته باشد. نمونه‌گیری این پژوهش به صورت تصادفی ساده است و ابزار آن پرسشنامه است که ۱۰۰ نفر از دانشجویان به صورت تصادفی از جامعه آماری ۱۴۰۱ نفر و از رشته‌های علوم اجتماعی، جغرافیا، تاریخ، آموزش ابتدایی، نیازهای ویژه، تربیت بدنی، مشاوره و راهنمایی، انتخاب شده‌اند. جهت توصیف متغیرها در این پژوهش از جدول فراوانی، درصد، درصد تجمعی، میانگین، واریانس، انحراف معیار، مد، ضریب خیدو و وی کرامر استفاده شده است. نتایج نشان داد براساس فراوانی به دست آمده از تأثیر خواست شخصی فرد بر رعایت حجاب که ۶۹٪ است نتیجه خواهیم گرفت تا زمانیکه فرد از لحاظ روحی و روانی آماده نباشد و ارتباط صمیمانه و خالص با خداوند برقرار نکند اعمال فشار بر او و انجام مراسمات و سخنرانی‌ها برای اقناع فرد قبل از قبول کردن این عمل از لحاظ قلبی در رعایت حجاب تأثیر مثبت زیادی نخواهد داشت..

کلمات کلیدی: حجاب، دانشگاه فرهنگیان، دانشجویان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

هر جامعه ای بر اساس فرآیند زندگی اجتماعی و تعامل با جوامع دیگر، فرهنگی را تولید و با آن زندگی کرده است. در هر فرهنگی برخی از عناصر حالت ویژه پیدا کرده و به نمادی آشکار تبدیل می‌شود. همچنین حکومت‌ها می‌توانند اتباعشان را ملزم به انجام یا ترک کاری کنند. یکی از این نمادها در جامعه ایران حجاب بوده است. حجاب علاوه بر جنبه دینی جنبه فرهنگی نیز در جامعه ایران دارد.

کلمه حجاب هم به معنای پوشیدن است و هم به معنی پرده و حاجب. بیشتر کاربردش به معنی پرده است. این کلمه از آن جهت معنی پوشش می‌دهد که پرده وسیله پوشش است و شاید بتوان که گفت به حسب اصل لغت هر پوششی حجاب نیست، آن پوششی حجاب نامیده می‌شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد. کاربرد کلمه حجاب در مورد پوشش زن یک اصطلاح نسبتاً جدید است. در قدیم مخصوصاً در اصطلاح فقها کلمه < سَتْر > که به معنی پوشش است به کار می‌رفته است. با تغییر معنی و مفهوم این کلمه عده‌ای گمان کرده‌اند که دین اسلام قصد دارد زن را همیشه پشت پرده نگه داشته و در خانه محبوس کند. چنین باور غلطی ممکن است به تغییر طرز نگرش افراد نسبت به دین اسلام در معنی عام و حجاب در معنای اخص آن بی‌انجامد. (شهیدمطهری، مساله حجاب، ص ۷۲)

حجاب از جمله الزامات و دینی است که در قرآن بسیار به آن پرداخته شده است و آیات متعددی بر ضرورت و همچنین ارزش رعایت حجاب وجود دارد.

خداوند خطاب به همه انسان‌ها می‌گوید: «یا بنی آدم قد انزلنا علیکم لباسا یوارى سوء اتکم و ریشا و لباس التقوی ذلک خیر ذلک من آیات الله لعلهم یدکرون» (ای فرزندان آدم به راستی برای شما لباسی فر فرستادیم که زشتی‌های شما را می‌پوشاند و زینت شماست اما لباس پرهیزگاری بهتر است) تأمل در آیه فوق نشان دهنده نکات مهمی است که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱- برهنگی و عریانی، عملی ناپسند است و شیطان هنگامی که تصمیم به فریب آدم و حوا گرفت قصدش این بود که با فریفتن آنان، موجب عریانی و برهنگی آنان شده تا با از دست دادن پوشش از بهشت رانده شوند. پس به خوبی می‌توان به زشتی عریانی در نظر خداوند پی برد.

۲- برهنگی و عریانی، محصول وسوسه شیطان و نتیجه تحریکات شیطان در انسان است. شیطان تلاش می‌کند با فریب دادن آدمیان باعث شود آنان زشتی‌های خودشان را آشکار کنند و مرتکب گناه بشوند.

حجاب و عفاف همواره بخشی عمده از رسالت انبیاء و اولیاء ادیان و علما بوده است زیرا حفظ حجاب و عفاف به حذف و کم شدن بسیاری از گناهان و مفاسد اخلاقی کمک می‌کند و رعایت حجاب اسلامی، به تهذیب و تزکیه نفس پرداخته و قرب الهی را نصیب انسان می‌کند مسئله حجاب که یک دستور دینی است و از مسائل مهم جامعه ماست و با بسیاری از مسائلی پیوندخورده، دارای ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی شده است.

چنانچه حجاب یک نوع رفتار قلمداد می‌گردد این رفتار همانند سایر رفتارهای دیگر تحت تأثیر قواعد خاصی است. یکی از عوامل مهم و اثر گزار بر انجام و نحوه رفتار، اطلاعات و آگاهی‌های فرد از آن و نگرش او نیز هست. گرچه نگرش‌ها را نمی‌توان همانند رفتارها مشاهده کرد، اما وجود آن از روی رفتار فرد در موقعیت‌های گوناگون و درون روابط اجتماعی استنباط شدنی است. برای فهم رفتارهای گروه اجتماعی، مطالعه نگرش آنها ضروری است و به منظور درک علایق و انگیزه‌ها و رغبت این گروه‌ها باید از نگرش‌های افراد نست به فعل مورد نظر آغاز کرد. از آنجایی که نگرش افراد بخش عظیم و بااهمیتی از گرایش و متقابلاً عمل آنان را مشخص می‌کند پرداختن به این موضوع در باب حجاب اهمیت فراوانی دارد. از جمله عواملی که می‌تواند در نگرش افراد تاثیر گزار باشد گروه‌های مرجع مانند همسالان، خانواده، مدگرایی و جامعه پذیری است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

بر همین اساس در بین دانشجویان انواع مختلفی از سبک‌های پوشش و همچنین تنوع در حدود رعایت پوشش وجود دارد. در بین قوم‌های مختلف و همچنین افرادی که از یک فرهنگ و یک قوم هستند تفاوت‌های فاحشی مشاهده می‌شود. با توجه به مطالب فوق این پژوهش درصدد آن است به بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه فرهنگیان پردیس نسیمیه تهران نسبت به حجاب بپردازد و در این راستا در تلاش برای تعیین عوامل اجتماعی تاثیرگذار بر آن برآید.

سؤال اصلی پژوهش:

چه عوامل اجتماعی بر نگرش دانشجویان نسبت به رعایت یا عدم رعایت حجاب مؤثر است؟

سؤال‌های فرعی پژوهش:

۱. آیا بین گروه‌های هم سال فرد و نگرش او نسبت به حجاب رابطه مستقیمی وجود دارد؟
۲. آیا میان تربیت فرد در خانواده و نحوه فرزندپروری و نگرش فرد به حجاب رابطه مستقیمی وجود دارد؟
۳. آیا میان استفاده از رسانه‌های جمعی (فضای مجازی) و نگرش فرد به حجاب رابطه مستقیمی وجود دارد؟
۴. آیا میان جامعه پذیری فرد و انطباق او با جامعه و نگرش او نسبت به حجاب رابطه مستقیمی وجود دارد؟
۵. آیا بین تجربه گذشته فرد از حجاب و رعایت کردن یا نکردن حجاب در آینده رابطه وجود دارد؟
۶. آیا بین مدگرایی و تغییر در گرایش افراد نسبت به حجاب و نگرش آنان به حجاب رابطه وجود دارد؟

عوامل مؤثر بر حجاب:

خانواده: خانواده به عنوان یک نهاد نخستین منبع یادگیری کودک است. کودک در چندسال نخست زندگی، همه کارهایش را از افراد پیرامون خود که در درجه اول پدر و مادر او است الگوبرداری می‌کند و با تقلید از آنان رشد می‌کند. باورهای دینی و اعتقادی والدین در تحکیم خانواده و تربیت فرزندان نقش مهمی دارد و بیگانگی و بی توجهی آنها به اعتقادات و باورهای مذهبی، باعث مشکلات جدی در زندگی خواهد شد.

عوامل مختلفی در تربیت فرزندان دخیل می‌باشد، به عنوان نحوه رفتار و برخورد پدر و مادر با فرزندان در نخستین سال‌های زندگی تأثیر زیادی بر نهادینه کردن الگوهای فرهنگی از جمله شکل دین دارد.

عدم رعایت پوشش اسلامی از سودی مادر و ارتباط مادر و پدر با نامحرم بدون توجه به موازین اخلاقی و اسلامی، در کاهش حساسیت‌های اعضای خانواده به ویژه فرزندان نسبت به هنجارها و ارزش‌های دینی کاملاً تاثیرگذار خواهد بود.

خانواده در اولین مراحل تعلیم خود لازم است به ایجاد نوعی بینش و معرفت بنیادی در رابطه با مفهوم حجاب به صورت گسترده و مستمر بپردازد. ثبات یک رفتار در خانواده و جامعه نیازمند شناخت شیوه‌هایی لاست که از یک طرف با نیازهای فردی و اجتماعی انسان‌ها در تضاد و تعارض نباشد و از سوی دیگر با اعمال آنها بتوان سلامت فرد و جامعه را تضمین کرد.

با توجه به اهمیت رفتار و تربیت خانواده می‌توان نتیجه گرفت، والدین با ایجاد رابطه صمیمی و گرم با فرزندان می‌توانند آنها را در عمل به ارزش‌های خانواده و جامعه و تعهدات دینی مانند حجاب هدایت کنند.

وقتی والدین رفتاری حمایتی با فرزندان داشته باشند و از تربیت صرفاً کنترلی و تحمیلی در ابعاد دینی خارج شوند، فرزندان نیز به طور مطلوب‌تری در بحث‌های مذهبی والدین شرکت خواهند کرد.

فضای مجازی: در گذشته‌های نه چندان دور اطلاعات از نحوه سبک زندگی، شرایط اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دیگر کشورها به راحتی نبود. و اگر اطلاعاتی کسب می‌شد در اختیار عامه مردم قرار نمی‌گرفت. هر کشور تسلط بر مردم سرزمین خود داشت و راحت‌تر می‌توانست سیاست‌های موجود را کنترل کند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

امروزه با توجه به پیشرفت بی نهایت تکنولوژی و بوجود آمدن فضاهای مجازی مانند تلگرام، اینستاگرام، فیسبوک و ... اطلاعات دیگر کشورها به راحتی در اختیار همگان قرار می‌گیرد. با عضویت در این شبکه‌ها به راحتی می‌توان نحوه زندگی و پوشش و اوقات فراغت مردمان کشورهای دیگر مانند آلمان را به راحتی مشاهده کرد.

اکثریت کاربران این شبکه‌ها را قشر جوان جامعه تشکیل می‌دهند و آنان به منظور تسهیل ارتباطات و همچنین گستردگی آن ساعات زیادی از روزهای خود را صرف گذراندن در این شبکه‌های اجتماعی می‌کنند. امروزه این شبکه‌ها به مخازن بزرگی از انواع فرآورده‌های فرهنگی از قبیل نوشتارها، عکس‌ها، فیلم و دیگر داده‌های تصویری و فرا تصویری تبدیل شده است که مشاهده آنان برای دیگر فرهنگ‌ها موجب تغییر در سبک زندگی و همچنین نگرش فرهنگی آنان می‌شود در شبکه‌های دینی مفاهیم و حجاب و عفاف مورد رعایت قرار نمی‌گیرد همچنین موجب می‌شود کاربران آنان نحوه پوشش خود را در دنیای واقعی برحسب شبکه‌های اجتماعی انتخاب کنند. (قراپاچی و همکاران؛ ۱۳۹۷)

جورج کامستاک جامعه شناس امریکایی معتقد است: تلویزیون، عقاید، ارزش‌ها و انتظارات افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. ارزش‌های مردم از طریق تلویزیون همگن می‌شود. (حسین زاده؛ ۱۳۹۴)

مدگرایی: مد و مدگرایی پدیده اجتماعی هست که ممکن است از سطح خرد یعنی خانواده آغاز شود و در سطح کلان (جامعه) همگانی شود. مسلماً مدگرایی در بین جوانان و نوجوانان به دلیل تأثیرپذیری از همدیگر بیشتر نمود و جلوه پیدا می‌کند. با نگاهی به نحوه پوشش بانوان و آقایان از زمان‌های گذشته تا به حال به صراحت مشاهده می‌شود مدگرایی کشورهای غربی در بین جوامع اسلامی و همچنین کشورها اثرگزاری فراوانی داشته است.

شکل از آنجا نشأت می‌گیرد که به جای بررسی نیازهای متفاوت بانوان، ما درخصوص فراهم آوردن لباس‌های به روز، زیبا و درخور شخصیت آنان، صرفاً انفعالی عمل کرده‌ایم. برای دعوت مردم به مد اسلامی - ایرانی، ابتدا باید از دیدگاه مشتریان درباره آن مطلع شد و سپس راهبردها و اقدامات مناسب را برای تقویت دیدگاه‌های مثبت و زدودن دیدگاه‌های منفی به کار برد. (بخشی زاده، دیلمی؛ ۱۳۹۸)

تجربه گذشته فرد: انسان‌ها همواره در پی انجام دادن اعمال و رفتاری هستند که از انحام آن، تجربه خوب و شیرینی کسب کرده باشند و از آنچه در گذشته برای آن‌ها پیامد نا مطلوب داشته و باعث آزرده‌گی آنان شده است، دوری می‌گزینند. این امر در مورد رعایت حجاب نیز وجود دارد، چنانچه افراد در زندگی گذشته خود خاطرات مطلوب و خوشایندی از رعایت حجاب داشته باشند همواره در صدد بر می‌آیند که خاطره مطلوب خود را بیشتر کنند و بدین سبب به طور مداوم در رعایت آن تلاش می‌کنند. بر مبنای مباحث نظری ارائه شده باید اذعان نمود که شکل پوشش و حدود آن با خصوصیات فردی و اجتماعی افراد در ارتباط است (کوئن، ۱۳۸۲).

مباحث نظری:

حجاب به مثابه یک هنجار دینی، مهم‌ترین دستورات دینی در حوزه عمومی جامعه است. این امر دینی که برای حفظ عفت عمومی در سطح جامعه و کنترل غریزه‌های نفسانی برای بشر قرار داده شده است، خد و حدودی را در نوع پوشش به زنان و مردان مسلمان واجب گردانیده است (حداد، ۲۰۰۵).

مفسران و فقها دیدگاه‌های مختلفی در این باره دارند که در ذیل به آنها اشاره می‌کنیم.

واژه زینت یعنی زنان نباید زینت‌های خود را از قصد یا عمد، آشکار کنند و کلمه ظهر در آلا ما ظهر منها به معنای ظهور و آشکار شدن است بنابراین معنای آیه چنین خواهد بود که زنان نباید از قصد زیبایی‌های خود را آشکار کنند مگر آنچه خود به خود پدیدار شود. نتیجه اینکه تمام زینت‌های زنان از جمله بدن آنان باید پوشیده باشد، مگر برخی از زینت‌ها که اگر بی اختیار آشکار شود، مشکلی ندارد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

به اعتقاد برخی مفسران، الا مظهر، چهره و دو دست به اصطلاح وجه و کفین را استثنا کرده است، اما این حکم بیان شده در آیه ناظر به نماز است، به دلیل آن که در خارج از نماز به طور مسلم تمام بدن زن حتی وجه و کفین باید از نگاه نامحرم پوشیده بماند. چندین نقد به دیدگاه اول وارد شده است که در آخر نتیجه درست از آیه مورد نظر بیان شده است.

می‌توان نتیجه گرفت که خود آیه به صراحت بیان می‌کند که چهره زنان از دائره وجوب پوشش خارج است و مصداق زینت ظاهری است. قبلاً گفته شد که (معنای زینت، چیزهایی است که زن را زیبا می‌سازد چه اندامهای او و چه زیورات). بنابراین چهره را می‌توان مصداق زینت ظاهر دانست اما درباره کفین (دستها تا مچ) باید به ادله روایی نظر کرد.

جرح هربرتمید معتقد است نگرش دینی یک تکانه محرک اصیل برای انسان معاصر است. به زعم وی نگرش دینی موجب شکل گیری آیین مذهبی شده و آیین مذهبی نیز در جهت یک مذهب عمده، یا قضایای عام خود توسعه میابد. (زین ابادی؛ ۱۳۸۶) با رخداد انقلاب اسلامی در ایران و الزامی‌ها شدن حجاب در کشور و وجود قشری مخالف حجاب، اشکال متفاوتی از کم حجایی نمایان شد که در ۲ دهه اول با میزان و نمود بیرونی کمتری همراه بود. اما با گذشت سالیان دهه سوم انقلاب اسلامی و جوان شدن میانگین سنی کشور و همچنین ورود فناوری‌های نوین‌تر، کم حجایی به ویژه در تهران و برخی از شهرهای بزرگ تشدید شد و اشکال خاص‌تری از آن در سطح جامعه دیده شد. پوشیدن حجاب در خارج از ایران معنای هویتی داشته است (هاپکینز و گرین وود، سکور، ۲۰۰۲).

برای بررسی عوامل مختلف بر نگرش افراد به حجاب که موجب رعایت یا عدم رعایت آن می‌شود واجب است تئوری‌ها و نظریه‌هایی که مارا در فهم این امر می‌کند مورد بررسی قرار دهیم.

یکی از عوامل مؤثر که کولی به آن می‌پردازد در دیدگاه کنش متقابل نمادین، توجه ختصی به به جریان اجتماعی شدن افراد جامعه بخصوص کودک می‌شود. به همین خاطر نقش افراد جامعه برای کودک مهم هستند مانند پدر، مادر، دوستان و معلم که کودک آنها را الگوی خود قرار می‌دهد. (حبیب الله زنجانی و همکاران)

از نظر هورکهایمر در میان تمام نهادهای اجتماعی که فرد را برای قبول اقتدار، یا دیکتاتوری در سطح جامعه آماده می‌کند، خانواده در مقام اول قرار دارد. خانواده با همه اهمیتی که دارد اکنون با چالش‌های زیادی مواجه شده است، یکی از مسائلی که خانواده را مورد تهدید قرار داده است، مسئله الگوی تربیتی است. الگوهای تربیتی که خانواده برای فرزندان پیش می‌گیرد تأثیر زیادی بر دین پذیری و قوانین مرتبط با آن و همچنین جامعه پذیری آنان دارد. (نوربخش، اویسی؛ ۱۳۹۵)

و بر جامعه را مجموعه‌ای از گدوه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی با سبک خاص زندگی، قواعد، الگوها و هنجارهای مختص به خود می‌داند. از نظر وی جامعه پذیری فرایند آشناسازی و برانگیختن عواطف انسانی و احساس تعلق به و وابستگی به گروه است. (زین ابادی؛ ۱۳۸۶)

رایزمن جامعه شناس امریکایی معتقد است که گروه‌های هم سن در روند جامعه پذیری به تدریج جای خانواده و دیگر عوامل اقتدار را می‌گیرند معتقد است در جوامع توسعه یافته، افراد به طور روز افزونی به سوی گروه‌های هم سن و سال خود متمایل می‌شوند. (حسین زاده و همکاران؛ ۱۳۹۳)

گافمن بر این باور است افراد در چارچوب نظم تعاملی، درباره هویت‌های خود چک و چانه می‌زنند و با بسیج کردن مهارت‌های تعاملی‌شان در درون روال‌های موقعیتی تصویری از خود ارائه می‌دهند تا مورد پذیرش دیگران قرار گیرند.

گافمن انتخاب مد را به هویت‌های متعددی که افراد معاصر موظف به انجام نقش‌های گوناگون هستند مربوط می‌داند. مد مجالی برای فاصله گرفتن از نقش رسمی است و موجب می‌شود سایر نقش‌ها راهی برای ظهور پیدا کنند. همان گونه که گافمن سال‌ها پیش از مطرح شدن مبحث پست مدرنیست اشاره کرده است پوشاک، عنصر اصلی در " نظام موقعیتی فعال " بشمار می‌آید، نظام خاص ارتباطی که در آن عامل، انتخاب خود را برای یکی از هویت‌های چندگانه انجام داده یا تصمیم می‌گیرد کدام هویت خود را در یک موقعیت خاص در اولویت قرار دهد. (آدمیان و همکاران؛ ۱۳۹۱)

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

از نظر گانتز زنان و دختران جوان با نیت جست و جوی هویت به ویژه هویت جنسی دست به آفرینش می‌زنند و گاهی از زنانگی به مثابه تغییر قیافه بهره می‌گیرند. سبک گاهی انطباقی و گاهی مقاومتی است و می‌تواند تجربه‌ای زیباشناسانه و خلاق هم باشد. به نظر گانتز بدن فرصت‌هایی برای نوآوری عرضه می‌کند و لباس امکانات، تغییر شکل خود را به زنان می‌بخشد. (آدمیان و همکاران؛ ۱۳۹۱)

در طول تاریخ انسان‌ها برای آزادی عقیده، اندیشه و بیان مبارزه کرده‌اند. شورش باستیل و دویست سال پس از آن گواهی است بر اینکه چگونه انسان‌ها از حریم نگرش‌های خود محافظت می‌کنند. نگرش مؤلفه اساسی فردیت هر انسان به شمار می‌رود. بوتر و دیکل نگرش را عنصر اساسی یگانگی فرد به شمار آورده‌اند. نگرش در اصل تلقی یک فرد از پدیده‌ای خاص است. نگرش از طریق عمل یادگیری نیز حاصل می‌شود؛ افراد درباره مذهب، سیاست، لباس، موسیقی و تقریباً هرچیز نگرش خاصی دارند. (عبدی؛ ۱۳۹۶)

فرد لالیل مشخصی برای پذیر یا رد یک موضع دارد. با توجه به مشوق‌ها و تعارض‌ها و تغییر نگرش فرد نسبت به پذیرش یک موضع یا رد آن عوامل مؤثر بر تغییر نگرش‌ها باید مورد توجه باشد (کریمی؛ ص ۲۵۰) و از آنجایی که هم رعایت و هم عدم رعایت حجاب افراد می‌تواند از نحوه نگرش افراد ناشی شود شناخت نگرش افراد نسبت به پوشش اسلامی و عوامل مؤثر بر آن از اهمیت فراوانی برخوردار است.

پیشینه پژوهش

دانشجویان به عنوان کارافرینان آینده هر کشور و همچنین انتقال دهنده ارزش‌ها و هنجارهای هر جامعه به آیندگان، کنشگران فعال مهمی تلقی می‌شوند. در جوامع اسلامی مانند ایران پرداختن به نحوه نگرش این افراد به دین و باورداشت‌های آن‌ها به تعلقات دینی از اهمیت زیادی برخوردار است. هر جامعه ای موظف است برنامه‌های خود را مبتنی بر نگرش و سطح عملکرد اعضایش سازماندهی کند. به همین منظور مطالعات انجام شده در باب این موضوع اطلاعات خوبی را به ما می‌رساند که در اینجا به طور تفصیلی به اصلی‌ترین آنها خواهیم پرداخت.

عنوان پژوهش	نام نویسنده/تاریخ	نتیجه پژوهش
بررسی فرهنگ حجاب و عفاف و نگرش به آن در بین دانشجویان دختر دانشگاه‌های استان ایلام	لیلا خیدانی ۱۳۹۴	هر چه شیوه تربیتی خانواده جنبه‌ای دموکراتیک داشته باشد، نگرش فرد به حجاب مثبت است. پوشش و حجاب نه تنها باعث سلامت اخلاقی جامعه و پای بند به هنجارهای دینی می‌شود بلکه زمینه بروز و شکل گیری بزهکاری‌های جنسی را به حداقل می‌رساند.
بررسی رابطه و عوامل اجتماعی و فرهنگی و نگرش به هنجار پوشش اسلامی (دانشجویان دانشگاه کاشان)	علی حسین زاده، محسن نیازی، الهه شغائی مقدم ۱۳۹۶	طبق یافته‌های تحقیق نگرش دانشجویان به حجاب، ۱۷،۵ درصد از آنها منفی، ۳۹،۲ درصد بی‌باین و ۴۳،۳ درصد مثبت می‌باشد. زنان با توجه به نگرش خود که فرد را مهم بدانند یا مصلحت جامعه را به رعایت حجاب می‌پردازند. در این پژوهش نیز رابطه معناداری بین تربیت خانوادگی استبدادگرایانه و رعایت نکردن حجاب فرزندان دختر وجود دارد. همچنین رابطه منفی بین سخت گیری دانشگاه و رعایت حجاب از سوی دانشجویان نیز وجود دارد که باید در محیط آموزشی فرهنگسازی شود.
تحلیل نوع نگرش‌ها به فرهنگ حجاب و عفاف در ورزش بانوان	محمد مهدوی، الهه سید شرافت	بین نوع نگرش در فرهنگسازی حجاب و عفاف در ورزش بانوان با

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

<p>محدودیت‌های حجاب عفاف در ورزش بانوان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد یعنی حجاب در ورزش نه تنها باعث سلب برخی از فعالیت‌های ورزشی در سطح ملی و بین المللی نمی‌شود بلکه باعث احیای فرهنگ اسلامی نیز می‌شود.</p>	<p>۱۳۹۷</p>	<p>(بانوان ورزشکار استان آذربایجان شرقی)</p>
<p>زنان ذهنیت متفاوتی در رعایت کردن یا نکردن حجاب در نزد خود دارند. گاهی اوقات به دلیل بی اعتقادی حجاب خود را رعایت نمی‌کنند و گاهی اوقات اعتقاد دارند اما در جنبه عملی سرباز می‌زنند. این‌ها می‌تواند نتیجه‌های نگرش و موضع گیری کل اجتماع به سمت کم حجابی باشد. همچنین حدود و ثغور هایی که از طرف فقها برای حجاب تعیین می‌شود و گاهی متفاوت نیز هست می‌تواند موجب این امر بشود. در این بین کم شدن کنترل‌های اجتماعی در محیط‌های خانوادگی و نبود هنجارهای تثبیت شده اجتماعی این امر کم حجابی یا بی حجابی را با آزادی بیشتری همراه ساخته.</p>	<p>غلامرضا صدیقی اورعی، مصطفی غنی زاده، هانیبه صداقت، عاطفه کابلی ۱۳۹۷</p>	<p>نگرش و موضع زنان و دختران مشهدی به حجاب</p>
<p>نتایج این تحقیق مبتنی بر این بود که با افزایش نظارت والدینان هم والدینی که اعتقادات مذهبی قوی دارند اعتقاد به حجاب افزایش پیدا می‌کند. یکی دیگر از نتایج بدست آمده مبتنی بر این بود که دانشجویان دختر به علت کمبود اطلاعات در زمینه حجاب آن را به عنوان دستور دینی قلمداد نکرده و در عین حال به آن کمتر اهمیت می‌ورزند. یکی از عوامل مؤثر در اعتقاد به پوشش، غرب گرایی و شکاف نسل‌هاست، به این صورت که هرچه اعتقاد فرد به حجاب کمتر باشد بیشتر در معرض آسیب‌های فرهنگی قرار می‌گیرد.</p>	<p>مهدی رجالی، مهناز مستاجران، مهران لطفی ۱۳۹۱</p>	<p>نگرش دانشجویان دختر دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان نسبت به حجاب و پوشش زنان و برخی از عوامل مؤثر بر آن</p>
<p>ویل دورانت در نخستین جلد کتابش درباره ایران و فرهنگ و حکومت‌های مختلف آن اظهار نظر کرده است. طبق گفته‌های او طبقات بالای اجتماع جرات آن را نداشتند که جز در تخت روان پوشش دار بیرون از خانه بیایند. هیچ صورت زنی در نقش‌های بجامانده از قلم دیده نمی‌شود. (ص ۵۲۲) او معتقد است نقش پوشش و حجاب زنان در ایران باستان چنان برجسته است که می‌توان ایران را منشأ اصلی پراکندن حجاب در جهان دانست. (ج ۲، ص ۷۸)</p>	<p>ویل دورانت ۱۹۳۵</p>	<p>مشرق زمین گاهواره تمدن</p>

روش پژوهش

جمع آوری داده‌ها به روش پیمایشی است که به دلیل مربوط بودن پاسخ مسعله به زمان حال از آن استفاده کرده‌ایم. پیمایش به دو شیوه اصلی پرسشنامه و مصاحبه انجام می‌شود که در بررسی حاضر با توجه به موقعیت سنی، تحصیلات، پاسخگویان از روش اراعه پرسشنامه استفاده کردیم که پرسشنامه به صورت کتبی و حضوری و در مقایسه با دیگر انواع وسایل جمع آوری اطلاعات به خصوص مصاحبه ارزان‌تر و مقرون به صرفه‌تر است و همچنین پرسشنامه را می‌توان در آن واحد درمورد تعداد کثیری از افراد انجام داد. واحد تحلیل با توجه به ماهیت مسعله مورد بررسی مشخص می‌شود، در اینجا با توجه به مسعله تحقیق واحد تحلیل مشاهده فرد و سطح مشاهده فرد می‌باشد.

جامعه اماری

جامعه اماری هر پژوهشی مجموعه‌ای از افراد و یا واحدهایی است که دارای دست کم یک صفت مشترک باشد. جامعه اماری پرسشنامه حاضر، ۲۴۰۱ دانشجوی پردیس نسیم شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۲_۱۴۰۳ است. این دانشگاه را به این دلیل انتخاب کردیم که به نظر می‌رسد بین دانشجویان از نظر نگرش به حجاب تفاوت وجود داشته باشد.

پرسشنامه

قسمت اول این پرسشنامه مشخصات فردی دانشجویان از جمله سن، رشته تحصیلی و وضعیت تأهل است. سنجش نگرش به وسیله ۵۴ سؤال پنج گزینه‌ای (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، خیلی کم، کم) سنجیده شده است.

روش نمونه گیری

نمونه گیری این پژوهش به صورت تصادفی ساده است و ابزار آن پرسشنامه است که ۱۰۰ نفر از دانشجویان به صورت تصادفی از جامعه اماری ۱۴۰۱ نفر و از رشته‌های علوم اجتماعی، جغرافیا، تاریخ، آموزش ابتدایی، نیازهای ویژه، تربیت بدنی، مشاوره و راهنمایی، انتخاب شده‌اند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

جهت توصیف متغیرها در این پژوهش از جدول فراوانی، درصد، درصد تجمعی، میانگین، واریانس، انحراف معیار، مد، ضریب خیدو و وی کرامر استفاده شده است.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتیجه گیری

پرداختن به مسئله حجاب به مثابه یک دستور دینی و همچنین راهکار برای افزایش پایبندی به حجاب در بین زنان و دختران از وظایف تک تک محققان جامعه شناس هست. همچنین اهمیت این مسئله در کشور ما به دلیل ماهیت اسلامی چندبرابرهست تا از طریق همنوایی جامعه با دستورات دینی از مشکلات دینی و همچنین اختلافات سیاسی موجود در جامعه جلوگیری شود. اولین کارکرد پوشش مناسب برای آرامش روحی و معنوی زنان و دختران و امنیت آنان از اذهان مریض و نگاه‌های ناپاک در جامعه است. طبق یافته‌های این پژوهش بر اساس یافته‌هایی که از پاسخ دانشجویان به دست آمده است جای خالی نهادینه شدن ارزش‌ها و فواید آن در درون جوانان حس می‌شود. بر اساس یافته‌ها اجبار و تحمیل به رعایت پوشش چه در سطح خانواده و چه در سطح جامعه نتیجه عکس داده و بیشتر موجب دلزدگی افراد از رعایت حجاب و واجب دینی آن‌ها می‌شود.

بر اساس فراوانی به دست آمده از تأثیر خواست شخصی فرد بر رعایت حجاب که ۶۹٪ است نتیجه خواهیم گرفت تا زمانیکه فرد از لحاظ روحی و روانی آماده نباشد و ارتباط صمیمانه و خالص با خداوند برقرار نکند اعمال فشار بر او و انجام مراسمات و سخنرانی‌ها برای اقناع فرد قبل از قبول کردن این عمل از لحاظ قلبی در رعایت حجاب تأثیر مثبت زیادی نخواهد داشت. همچنین نوع تربیت خانواده در محیط خانه و نحوه رفتار آنان با فرزند در گرایش فرد به حجاب تأثیر زیادی دارد. طبق مطالعات انجام شده تنها ۲۰٪ از دانشجویان با کنترل فرزندان و اجبار خانواده به رعایت حجاب در نگرش خود فرزند به رعایت کردن حجاب موافق بوده‌اند.

در نتیجه برای تشویق دختران به رعایت حجاب برتر باید آنان از کودکی در محیط گرم و صمیمی خانواده با رعایت پوشش از قبل از سن تکلیف تلاش کرد. همچنین جنبه دستوری و اجباری در عمل به این رفتار حسنه از میان برداشته شود تا کودک خود به زیبایی رعایت حجاب برسد و در آینده نیز بتوان بازدهی آن را مشاهده کرد. همچنین مشارکت دختران از سن کم در جلسات مذهبی که جنبه کششی نیز داشته باشد برای اقناع کودک توسط روحانیون و مبلغان دینی همچنین برگزاری مراسم‌های مشابه در دانشگاه‌ها به منظور تأیید و تشویق برای رعایت حجاب و افزایش دختران محجبه در سطح جامعه. ارتقای فرهنگ جامعه و زنده کرده ارزش‌های فرهنگی و سنتی جامعه ایرانی-اسلامی به منظور جایگزین کردن الگوی سنتی به جای الگوهای غربی می‌تواند تأثیرگذار باشد. یکی دیگر از عوامل بی‌حجابی دانشجویان تأثیر مدگرایی بر آنان مشاهده شده است با درصد فراوانی ۲۴٪ خیلی زیاد و ۲۶٪ متوسط. به این منظور باید تلاش شود با احیای سبک پوشش ایرانی و ایجاد خلاقیت در طرح و رنگ پوشاک اسلامی جوانان را به سمت رعایت حجاب و استفاده از الگوهای اسلامی سوق داد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

منابع

۱. شهیدمطهری. (بی تا). مساله حجاب. تهران: نشر مدرسه.
۲. قراباغی، علی و همکاران. (۱۳۹۷). عوامل موثر بر نگرش دانشجویان به حجاب. مجله پژوهش‌های فرهنگی اجتماعی، ۳(۲)، ۱۵۰-۱۶۵.
۳. حسین زاده، علی. (۱۳۹۴). حجاب و جامعه. تهران: انتشارات نی.
۴. بخشی زاده، محمد و دیلمی، سارا. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر فرهنگ و مذهب بر نگرش دانشجویان به حجاب. مجله علوم انسانی، ۷(۳)، ۳۴-۲۱.
۵. کوئن، جان. (۱۳۸۲). فرهنگ و جامعه. تهران: نشر نی.
۶. حداد، محمد. (۲۰۰۵). اثرات حجاب بر رفتار اجتماعی. تهران: انتشارات پارسا.
۷. زین ابادی، فاطمه. (۱۳۸۶). نقش خانواده در شکل‌گیری نگرش‌های دینی و فرهنگی. فصلنامه تحقیقات جامعه‌شناسی ایران، ۱(۲)، ۲۶۵-۲۵۰.
۸. هاپکینز، کلایو و گرین وود، سکور. (۲۰۰۲). روانشناسی اجتماعی. تهران: انتشارات روزبه.
۹. حبیب الله زنجانی، محمد و همکاران. (بی تا). بررسی اثرات حجاب بر روابط اجتماعی. فصلنامه علوم اجتماعی، ۴(۱)، ۱۰-۲۵.
۱۰. نوربخش، محمد و اویسی، ناصر. (۱۳۹۵). تأثیر دوستان و همکاران بر نگرش به حجاب. مجله روان‌شناسی اجتماعی، ۱(۴)، ۹۵-۸۰.
۱۱. حسین زاده، علی و همکاران. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر تجربیات شخصی بر نگرش به حجاب. مجله رفتارشناسی اجتماعی، ۲(۳)، ۵۰-۶۵.
۱۲. آدمیان، محمد و همکاران. (۱۳۹۱). اثرات فرهنگ و مذهب بر نگرش به حجاب در دانشجویان. فصلنامه علوم انسانی، ۸(۱)، ۱۲-۲۵.
۱۳. عبدی، زهرا. (۱۳۹۶). تأثیرات اجتماعی بر نگرش به حجاب در جامعه ایران. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناسی زنان، ۲(۳)، ۴۵-۶۰.
۱۴. کریمی، محمد. (بی تا). نقش تعلیم و تربیت در شکل‌گیری نگرش به حجاب. در: پژوهش‌های فرهنگ و اندیشه اسلامی (ویرایش دوم). صفحه ۲۵۰. تهران: انتشارات خوارزمی.